

Kırıkkale’de Sendikal Hareketin Öncüleri: Kaya Özdemir ve Mustafa Özbek

Habilhan PEHLİVANLI

Doktora Öğrencisi
Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Tarih Bölümü
habilhan@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0002-8414-5244

Makale Başvuru Tarihi: 19.02.2024
Makale Kabul Tarihi : 13.04.2024
Makale Yayın Tarihi : 31.05.2024
Makale Türü : Araştırma Makalesi
DOI: 10.5281/zenodo.11400319

Hamit PEHLİVANLI

Prof. Dr.
Kırıkkale Üniversitesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi
hamitoba@yahoo.com
https://orcid.org/0000-0002-5008-6901

Özet

Anahtar Kelimeler:

Kırıkkale Makine
ve Kimya İşçileri
Sendikası
(Kırıkkale Metal-
İş), Türk Metal
Sendikası, Kaya
Özdemir, Mustafa
Özbek

Henüz 1950’li yıllarda gerçek anlamda bir sendikacılıkla tanışan Türkiye’de, Askerî Fabrikalar ve sonraki adıyla Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE), Kırıkkale’yi metal iş kolunda faaliyet gösteren sendikalar için gözde bir şehir hâline getirmiştir. 1920’lerin ortalarına kadar küçük bir köy iken 1939’da belediye ile yönetilir hâle gelen, kurulan fabrikaların etkisiyle “hormonlu” bir gelişme yaşayan ve âdeta emeklemeden yürümeye, hatta koşmaya başlayan Kırıkkale, Türkiye’nin savuma sanayisinde “göz bebeği” olurken, Türkiye’nin ve hatta dünyanın sayılı büyük işçi sendikalarından birisinin kuruluşuna da ev sahipliği yapmıştır. Bu çalışmada, hayat hikâyeleri ve sendikacılık anlayışları hakkında bilgi verilen Kaya Özdemir ve Mustafa Özbek, Türk Sendikacılık Tarihi’nin önemli iki ismidir. Kaya Özdemir, bugün Türkiye’nin en büyük işçi sendikaları konfederasyonu olan Türk-İş’in de nüvesi sayılabilecek Türkiye Metal-İş Federasyonu’nun kuruluşunda büyük emekleri olan, Kırıkkale Makine ve Kimya İşçileri Sendikası (Kırıkkale Metal-İş) Kurucu Genel Başkanı’dır. Mustafa Özbek ise Kırıkkale Metal-İş ve (1974’ten sonraki adıyla) Türk Metal Sendikası’nın 1973-2009 yılları arasında hiç ara vermeden 34 yıl genel başkanlık görevini başarıyla yürütmüştür. Mustafa Özbek, genel başkanlığı döneminde sendikayı Türkiye’nin en büyük işçi sendikalarından birisi hâline getirmiş, Türk Sendikacılık Tarihi’nin eşsaneleşmiş isimlerindedir. 1920’lerin ortalarında Kırıkköyü adında küçük bir köy olan Kırıkkale’nin 25 yıl gibi kısa bir sürede 50 bin nüfuslu bir ilçeye dönüşmesinde bu iki ismin büyük katkıları olmuştur. Bu iki isim, 1939’da belediyelik olan o küçük köyün 50 yıl sonra 400 bin nüfuslu bir vilayet olmasının en önemli aktörlerindedir. Ayrıca Kaya Özdemir ve Mustafa Özbek isimleri, Kırıkkale’nin Türk Sendikacılık Tarihi’nde de çok özel bir yere sahip olmasında da büyük emek sahibidirler.

Pioneers of the Trade Union Movement in Kırıkkale: Kaya Özdemir and Mustafa Özbek

Abstract

Key Words:

Kırıkkale
Machinery and
Chemical Workers
Union (Kırıkkale
Metal-İş), Turkish
Metal Union, Kaya
Özdemir, Mustafa
Özbek

In Turkey, which was only introduced to real trade unionism in the 1950s, the Military Factories and later the Mechanical and Chemical Industry Corporation (MKE) made Kırıkkale a favourite city for trade unions operating in the metal sector. Kırıkkale, which was a small village until the mid-1920s, became a municipality in 1939, experienced a "hormonal" development with the impact of the factories established, and started to walk and even run without crawling, became the "apple of Turkey's eye" in the defence industry, and hosted the establishment of one of the largest labour unions in Turkey and even the world. Kaya Özdemir and Mustafa Özbek, whose life stories and trade unionism understanding are presented in this study, are two important figures in the history of Turkish trade unionism. Kaya Özdemir was the Founding General President of Kırıkkale Metal-İş (Kırıkkale Metal-İş), a union that was instrumental in the establishment of the Metal-İş Federation of Turkey, which is today Turkey's largest trade union confederation and the nucleus of Türk-İş. Mustafa Özbek successfully served as the General President of Kırıkkale Metal-İş and (after 1974) Türk Metal Union for 34 years without a break between 1973 and 2009. Mustafa Özbek is a legendary figure

in the history of Turkish trade unionism, having transformed the union into one of the largest labour unions in Turkey during his presidency. These two names made great contributions to the transformation of Kırıkkale, which was a small village named Kırıkköyü in the mid-1920s, into a district with a population of 50 thousand in a short period of 25 years. These two names are among the most important actors in the transformation of that small village, which became a municipality in 1939, into a province with a population of 400 thousand 50 years later. Kaya Özdemir and Mustafa Özbek also had a great role in Kırıkkale having a very special place in the history of Turkish trade unionism.

1. GİRİŞ

Cumhuriyet'in kurulmasıyla birlikte "demokrasi" kavramının da iyiden iyiye yer almaya başladığı Türk toplum hayatında, "demokrasi" kavramının gelişiminde sendikalaşma, birçok Avrupa ülkesinin aksine Türkiye'de etken olamamıştır. Zaten Türkiye, Osmanlı Devleti'nden devraldığı mirasın içerisinde "sanayileşme" ve dolayısıyla "işçi hareketleri" gibi kavramlara yeteri kadar sahip olmadığından Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde "sendikacılık" kavramının doğması da 1950'li yıllara kadar pek mümkün olmamıştır.

Oysa İngiltere, Fransa gibi ülkelerde demokrasi mücadelesi veren halkın en önemli destekçileri işçiler ve dolayısıyla da sendikalar olmuştur. Fakat Türk Demokrasi Tarihi'nin dönüm noktaları olan 1876, 1908, 1923, 1946, 1960 gibi tarihlerde meydana gelen hareketlerin hiçbirisinde sendikalar belirleyici bir rol oynamamıştır. Bu durumun gerekçeleri arasında Türk sendikacılığının kuruluşunun sınıfsal bir temelini olmaması ve demokrasi hareketlerinin oluşumu temelinde de dünyada örnekleri bulunan tarzda bir sınıfsal mücadele altyapısının bulunmaması sayılabilir. Tam tersi Türkiye'de işçilerin sendika kavramıyla tanışmalarında rol oynayan belki de ön önemli etken devlet ve iktidara karşı mücadele veren bir işçi sınıfı yerine, iktidar bileşeni içerisinde yer alan kimi aydın kadroların tecrübelerini ve desteklerini kullanarak bu haklarını elde etmeleridir. Özellikle 1960 sonrası ortaya çıkan gelişmeler sırasında hep devletin ve iktidarın tarafında yer alan sendikacılık hareketleri, tüm olumsuzluklara rağmen herhangi bir engelle karşılaşmamış, tam tersi büyüme ve gelişme fırsatı bulmuştur. (Işıklı, "Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Sendikacılığı", 1995, s. 1826-1827)

2. DÜNYADA SENDİKACILIK ANLAYIŞI

Günümüz toplumunda çalışma hayatının taraflarından birisi olarak sanayileşmiş toplumların en önemli unsurlarından olan sendikaların teşkilat yapıları açısından ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- İşçi kitlelerinin tümüne açık kitle örgütleridir.
- İşçi sınıfının, kendi hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek üzere kurmuş oldukları sınıf örgütleridir.
- Devletten, siyasi partilerden ve işverenlerden bağımsız örgütlerdir.
- Her bir üyesinin sendikayı yönetecek kişi ve organları kendi hür iradeleriyle seçebildikleri, sendikal kararların alınması sırasında etkin rol oynayabildikleri demokratik örgütlerdir. (Karabıyık, 2012, s. 32)

Ancak dünyadaki sendikacılık hareketleri incelendiğinde, her ne kadar demokratik temeller üzerine oturtulmaya çalışılsa da sendikacılığın bir "işçi sınıfı hareketi" olması gerçeğinden yola çıkanlar ve sendikacılığın mutlaka "anarşist" bir tavra sahip olması gerektiğini savunanlar, sendikal yapıları bir sosyalist oluşum çerçevesine oturtmaya çalışmışlardır. Örnek olarak İngiliz sendikacılığının en çok etkilendiği görüş Fabian Sosyalizmidir (anadolu.edu.tr, 2024). Siyasi alanda da etkin rol oynamayı esas alan reformist sendikacılık anlayışını benimseyen "Trade Union Congress" (TUC), önce 1871'de "Parlamento Komitesi" kurulmasına önyak olmuş (Tokol, 2000, s. 90), ardından da 1900 yılında siyasi parti kurmak için hareket geçmiştir. (Koray, 1992, s. 104) İşçilerin de üye olabileceği siyasi bir yapılanma olan Labour Representation Committee'yi (LRC) kuran TUC, 1900 Genel Seçimlerinde yalnızca 2 milletvekili çıkarabilmiş, ancak 1906 yılındaki seçimlerde sandalye sayısını 29'a çıkarma başarısı gösterince 12 Şubat 1906'da LRC'nin ismini İşçi Partisi (Labour Party) olarak değiştirmiştir. (Işıklı, Sendikacılık ve Siyaset, 1990, s. 95-96) Yani TUC, bugün hâlâ İngiltere'nin en etkili partilerinden olan İşçi Partisi'nin kurulmasında birinci derece rol oynamıştır.

ABD'de bile sendikacılık hareketini en çok etkileyen iki görüşten "İdealist Görüş", radikal sosyalizmi savunan "Emek Şövalyelerinin" (Knights of Labor) temsilciliğini yaptığı bir görüş olarak çalışma şartlarının iyileştirilmesi, ücret sisteminin değiştirilmesi ve sendikacılığa politik işlerlik kazandırma gibi fikirleri savunmuştur. Üretim birliğine dayanan yeni bir toplum yapısı oluşturma yönünde fikirler beyan eden Emek Şövalyeleri, bu girişimlerini desteklemek için daha sert eylemler ve uzun süren grevler gerçekleştirmişlerdir. Ancak bu görüşleri benimsemeyen Amerikan işçi sınıfı, zamanla bu gruptan uzaklaşmış ve dolayısıyla Emek Şövalyeleri'nin sendikal hayattan silinip gitmelerine yol açmışlardır. (Demircioğlu, 1987, s. 32-33)

3. TÜRKİYE'DE SENDİKACILIK ANLAYIŞI VE SENDİKACILIĞIN GELİŞİMİ

Fransa ve İspanya gibi Avrupa ülkelerinde ve Latin ülkelerinin birçoğunda, sosyalist çerçeveye oturtulmadıkça sendikacılık yapılamayacağı düşüncesi hâkimdir. Bu yüzden de dünyanın birçok ülkesinde sendikalar sosyalist ve hatta radikal komünist, devrimci, anarşist bir yapıya sahip, neredeyse silahlı eylemleri hak gören bir anlayış içerisinde sürdürülmektedir. Türkiye’de de sendikacılık, aynı temeller üzerine oturtulmaya çalışılmış, 19 Mayıs 1924 tarihinde Türkiye Umum Amele Birliği’nin (TUAB) kapanmasıyla, Birlik içerisinde faaliyet yürüten “sol eğilimli” yöneticiler, kendileriyle hemfikir olanlarla birlikte, 12 Ağustos 1924 tarihinde, İstanbul’da faaliyetlerin sürdüren Mürettibin-i Osmaniyye Cemiyeti, İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye İşçileri Cemiyeti, Cibali Tütün Fabrikası Amele İttihadı Cemiyeti, Şark Şimendiferleri Müstahdemin Teavün Cemiyeti, Anadolu-Bağdat Şimendifercileri Cemiyeti, İstanbul Tramvay Amelesi Cemiyeti ve Haliç Şirketi Amele Cemiyeti’nin bir araya gelerek “Amele Teali Cemiyeti’nin” (ATC) kuruluşuna öncülük etmişlerdir. (Toprak, “Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine Sendikal Gelişmeler: İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye Amele Cemiyeti”, 1988)

ATC’nin kurucuları arasında bulunan Hüseyin Avni (Kuran) ve Yusuf (Sidal) gibi isimler, aslında 1919’dan beri sürdürmüş oldukları mücadelede yeni bir gelişmeye imza atmışlardır. Özellikle bu iki isim, 1928 yılında ATC’nin kapatılmasının ardından da işçi hareketleri içerisinde mücadelelerini sürdürmüşler ve 1947 yılında, daha sonra İstanbul Maden-İş (1967 yılında kurulacak olan Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu’nun - DİSK- ana nüvesini oluşturan sendika) adını alacak olan İstanbul Metal İşçileri Sendikası’nın kuruluşunu gerçekleştirmişlerdir. (Güzel, Türkiye’de İşçi Hareketleri 1908-1984, 2016, s. 131) Kurucularının siyasi eğilimlerinden de anlaşılacağı üzere ATC’nin temel siyasi yaklaşımı “Aydınlık” dergisi etrafında toplanan radikal soldur. (Mahiroğulları, 2017, s. 57) Nitekim Cemiyet’in yöneticileri 1 Mayıs 1925’te dağıttıkları “1 Mayıs Nedir?” başlıklı 16 sayfalık broşür sebebiyle İstiklâl Mahkemeleri’nde yargılanarak 7-15 yıl arasında sürelerle değişen kürek cezasına mahkûm edilmişlerdir. (Toprak, “Amele-i Osmanî Cemiyeti”, 1993, s. 241) Bu tutuklamaların ardından da ATC dağılmıştır. Dağılan Cemiyet’in yerine “İstanbul İşçi Yardımlaşma Derneği” kurulmuş, başkanlığına da TÜAB’ın ikinci başkanlığını yapan Dr. Refik İsmail getirilmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkasına (CHF) yakınlığıyla bilinen Dr. Refik İsmail ve kurmuş olduğu ekip, CHF yanlısı bir yönetim anlayışı benimseyince 1927 yılına kadar faaliyetlerini sürdürmüş, ancak tekrar radikal sol grupların eline geçen (Tüm İktisatçılar Birliği Çalışma Grubu, 1976, s. 71-72) dernek yönetimi, aynı yıl gerçekleştirilen “Komünist Tevkifatı” sırasında tutuklanmıştır. Dernek, 1928 yılında tekrar faaliyetlerine başlamışsa da hükûmet tarafından tamamen kapatılmıştır. (Gülmez, 1983, s. 418)

Tek Partili Dönemdeki sendikacılığın en önemli sorunu ve sendikacılık önündeki en önemli engeli 1938 tarih ve 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu’nda bulunan “sınıf esasına dayalı cemiyet kurulamaz” maddesiydi. Demokrasiye doğru önemli adımlar atılan ülkemizde dernek, cemiyet ve nihayetinde sendika gibi sivil toplum kuruluşlarının var olması ve çoğalması Türkiye’nin dünyada demokratikleşme adımlarını olabildiğince hızlı atan bir ülke konumuna yükselmesi, ülke içindeyse vatandaşların demokrasiye olan inancın artması açısından önemli bir adım olacaktı. (Aktay, 1993, s. 26) Nihayetinde, 10-11 Mayıs 1946 tarihlerinde toplanan CHP Kurultayı’nda bizzat İsmet İnönü tarafından yapılan açıklamalar iktidarın sendikal izni hızlandırma konusundaki olumlu yaklaşımını ortaya koymuştur. (Güzel, Türkiye’de İşçi Örgütlenmesi [1940-1950], 1983, s. 110) Ancak CHP Tüzük Komisyonu, yapmış olduğu görüşme neticesinde, “sınıf esasına dayalı cemiyet kurma” izni konusunda toplum ve siyasi konjonktürün gerektirdiği yaklaşımı geliştirme konusunda hemfikir olmakla birlikte bu maddenin yerine konulacak uygun bir başka maddeyle de Türkiye’de millî birliği zafiyete uğratacak, bölücü ve ülke bütünlüğüne halel getirici fikir ve maksatla kurulacak olan cemiyetlerin de önüne geçilmesi gerektiğini savunmuşlardır. (Güzel, Türkiye’de İşçi Örgütlenmesi [1940-1950], 1983, s. 301)

Uluslararası sözleşmeler kapsamında hükûmet tarafından verilen taahhütler, muhalefet partisi olan Demokrat Parti’nin (DP), Cemiyetler Kanunu’nda gerekli düzenlemenin yapılması konusundaki tarafsız yaklaşımı ve yine ülkedeki demokrasi beklentisi CHP’yi ilgili değişikliğin yapılmasına itmiş, Meclis İşçileri Komisyonu’nda yapılan görüşmeler neticesinde 1938 tarihli Cemiyetler Kanunu’nda değişiklik yapılarak dernek kurma faaliyetlerine liberal bir bakış açısı getirilmesi gereği hakkında şu ifadeleri içeren bir rapor hazırlanmıştır: (TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VII, Toplantı: 3, 7. VI. 1946, Cilt: 23-24, 1946, s. 4) “1938 yılında kabul edilen Cemiyetler Kanunu’ndaki bazı hükümlerin son yılların siyasî ve medeni ihtiyaçlarını tamamen karşılayamadığını gören Hükûmet’in TBMM’ye sunduğu bu tasarı, vatandaşların amme hakları sahasında mühim bir yer tutan dernek kurma faaliyetini daha liberal bir sistem içinde düzenlemek ve bu suretle müşterek çalışmaların ve toplu gayretlerin gelişmesini kolaylaştırmak prensibine dayanmaktadır.”

3.1. Metal İşkolundaki Sendikaların Kuruluşu ve Türk Sendikacılığındaki Önemi

Yapılan çalışmaların ardından 5 Haziran 1946 tarih ve 4919 sayılı kanunda yapılan değişiklikle, Cemiyetler Kanunu'nun 9. Maddesi (H) Bendinde yer alan “Sınıf esasına dayalı cemiyet kurulamaz” ibaresi kaldırılmıştır. (Güzel, Türkiye’de İşçi Örgütlenmesi [1940-1950], 1983, s. 303) Her ne kadar grev ve toplu sözleşme hakkı içermeyen, sendikaları hükümet denetimine tabi tutmayı amaçlayan, sendikaların uluslararası kuruluşlara üyeliklerini Bakanlar Kurulu kararına bağlayan, grevi teşvik ve greve teşebbüs gibi eylemlere geçici ya da sürekli kapatma cezası öngören bir kanun olsa da 1947 yılında 5018 sayılı İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun kabul edilmiş, barındırdığı tüm kısıtlamalara rağmen, bu kanunun ardından sendikal faaliyetler hız kazanmıştır. 1948 yılına gelindiğinde Kırıkkale Metal-İş, İzmir Metal-İş, Ankara Temkin-İş, Sakarya Donatsa, Ankara Metal-İş ve İstanbul Çelik-İş Sendikaları kurularak faaliyetlerine başlamıştır. (Tarihe Tanıklık Edenler, 2023, s. 5-6)

İşçilere sendika kurma hakkı 1947 yılında verilmiş olmasına rağmen, toplu iş sözleşmesi ve grev hakkından yoksun bir sendikacılık oldukça amatör kalmış, sendikaların işçi haklarını korumadaki etkinliği de yok denecek kadar az olmuştur. Bu yüzden 1947’den 1963 yılına kadar geçen süreçte sendikacılık, öğrenme ve toparlanma süreci yaşamıştır. Bu süreç “güç birliği” oluşturma dönemi olarak da adlandırılabilir. Zira bu dönemde İstanbul Sendikalar Birliği, Ankara Sendikalar Birliği, Orta Anadolu Sendikalar Birliği gibi federasyonlar, üst birlikler oluşturulmuştur. Bu birliklerin en son basamağı olarak ise 3 Temmuz 1952’de “Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu” (Türk-İş) kurulmuştur. (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 13)

Özellikle Kırıkkale, Ankara, İstanbul, İzmir ve Karabük’te kurulu olan metal sendikaları 1963 yılından sonra Türk-İş’in kurulmasında yer almışlar ve federasyon çatısı altında toplanmışlardır. Örneğin Türk-İş’in ilk icra komitesi başkanı olan Ömer Akçakanat, MKE’de yetkili Ankara Mihaniki Kimya İşçileri Sendikası’nda (Ankara Metal-İş Sendikası) yöneticiydi. (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 13) Bir başka ifadeyle, metal iş kolundaki sendikalar, Türk-İş Federasyonu’nun kuruluş aşamasında da en etkili iş koluydu denilebilir.

Metal iş kolunun bu kadar aktif olması, Türk-İş’in de Türk Sendikacılık Tarihi’nde güçlü bir aktör olmasını sağlamış, bunun bilincinde olan Türk-İş yetkilileri dağılık durumdaki metal iş kolu sendikalarını bir federasyon çatısı altında toplamaya karar vermişlerdir. Bu minvalde yapılan hazırlık çalışmaları sonucunda Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç’un da içinde bulunduğu bir müteşebbis heyet tarafından 10 Temmuz 1963 tarihinde bir tüzük taslağı hazırlanmış, kabul edilen taslakla Türkiye Metal-İş Federasyonu resmen kurulmuştur. Müteşebbis Heyet, Tunç’un dışında Hüseyin Orhan, Şuayip Çalkın, Ali Caner, Kaya Özdemir, Mustafa Patırna, Ali Önder, İsmail Tunca ve Veli Karakülâh’tan oluşmaktaydı. Heyet’in başkanlığına Kırıkkale Metal-İş Sendikası’nın da başkanı olan Kaya Özdemir, Genel Sekreterliğine Ankara Mihaniki Kimya İşçileri Sendikası Başkanı Mustafa Patırna, Mali Sekreterliğine ise yine Ankara Mihaniki Kimya İşçileri Sendikası’ndan Veli Karakülâh getirilmişti. (Tarihe Tanıklık Edenler, 2023, s. 7)

3.2. Kaya Özdemir’den Mustafa Özbek’e Metal-İş ve Türk Metal

Askerî fabrikalar ve sonraki adıyla Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE), Kırıkkale’yi metal iş kolunda faaliyet gösteren sendikalar için gözde bir şehir hâline getirmiştir. Özellikle Metal-İş Federasyonu’nun kuruluşunda büyük emekleri olan, Kırıkkale Makine ve Kimya İşçileri Sendikası (Kırıkkale Metal-İş) Kurucu Genel Başkanı Kaya Özdemir ve 1973 yılında yapılan Olağanüstü Genel Kurul’la Kırıkkale Metal-İş Sendikasının Genel Başkanlığına seçilen Mustafa Özbek isimleri, yakın zamanda bir köy iken, dönemin en hızlı büyüyen şehri Kırıkkale’nin Türk Sendikacılık Tarihi’nde özel bir yere sahip olmasını sağlamışlardır. Nitekim 1974 yılında ismi Türk Metal Sendikası olarak değişen sendikanın, Kırıkkale Metal-İş ve Türk Metal Sendikası olarak 1973-2009 yılları arasında hiç ara vermeden genel başkanlık görevini yürüten ve bu süreçte sendikayı Türkiye’nin en büyük işçi sendikalarından birisi hâline getiren Mustafa Özbek, Türk Sendikacılık Tarihi’nin de sembol isimlerindedir.

3.2.1. Kaya Özdemir

Kaya Özdemir, 6 Şubat 1931 tarihinde Sivas'ta doğmuştur. Ama asıl memleketi Kırıkkale'nin Beyobası köyüydü. Babası Devlet Demiryolları'nda sürveyandı. (Koç, 1999, s. 83) Babası birçok savaşa katılmış bir gazi olan Rüstem Ağa, annesi ise Rabia Hanım'dı. İlk ve orta öğrenimini Kırıkkale'de yaptıktan sonra Ankara II. Erkek Sanat Enstitüsü'nün elektrik bölümünü bitiren Özdemir, ailesinin mali durumu el vermediği için yüksek öğrenim yapamamış ancak okumayı seven bir gençti. (kavgamiz.com, 2024) Aslında Özdemir'in okuma alışkanlığı küçük yaşlardan itibaren babasını örnek olmasından kaynaklansa gerek. Zira babası da çok okuyan, aynı zamanda çeşitli görüşleri izleyen bir insandı. Arif Oruç'un Yarın dergisini de Necip Fazıl'ın Büyük Doğu dergisini de okur, çocuklarına da okuturdu. (Koç, 1999, s. 83)

Kaya Özdemir'in babası Rüstem Ağa'nın Demiryollarından emekliliği yoktu. Bu yüzden Demiryollarından ayrıldıktan sonra esnafılık yapmaya başladı. Bir süre kil, zeytinyağı, Amerikan kaput bezi satan Rüstem Ağa, (o dönem de şimdiki gibi) Millî Savunma Bakanlığına bağlı Askerî fabrikalara (Şimdiki MKE AŞ. Fabrikaları) sebze vermeye başlamıştır. Bir dönem mezat salonu çalıştırmış ve tellaliye işleri yapmıştır. Rüstem Ağa'ya zenginliği ya da arazilerinin bolluğu sebebiyle "ağa" sıfatını vermemiştir halk; haksızlığa tahammülü olmayan, dürüstlüğüyle matuf bir kişiliğe sahip olduğundan bu sıfatı yakıştırmışlardı. (Koç, 1999, s. 83)

Kaya Özdemir ile 8 Temmuz 1998 tarihinde Türk-İş Genel Merkezi'nde yapılan bir röportajda, Özdemir, babasının dürüstlüğüyle ilgili şunları söylemiştir: "Babam bir tarihte bir telgraf aldı. 'Zeytinyağlarını tut, zam gelecek.' diye. Babam o gün bütün zeytinyağlarını sattı. Bir defa da Adana'dan kaputbezi için zam telgrafı geldi, 'Kapotbezlerini sakla, senin için kazançlı olacak.' deniyordu. Tüm kaputbezlerini de o gün sattı." (Koç, 1999, s. 83)

Aslında babasının köyde bağı, bahçesi, arazisi vardı, ancak tüm bu araziler Kaya Özdemir'in amcalarının elindeydi, onlar tarafından işleniyordu. Babasının arazisi ise çok kısıtlıydı. Babası, ilginç bir şekilde elindeki arazilerinin büyük bir kısmını da yeğenlerine bağışlamıştı. Rüstem Ağa'nın astıma yakalanması sebebiyle de oğlu Kaya'nın bir an önce Sanat Enstitüsünü bitirip gelmesini istiyordu. Zira babasının durumu iç açıcı değildi. (Koç, 1999, s. 83)

Aslında lise okuyup oradan da yüksek öğretime geçmek isteyen Kaya Özdemir, babasının dükkân komşusu olan Arif Uragan'un yönlendirmesiyle Sanat Enstitüsü fikrini kafasına koymuştu. Özdemir, Yıldırım Koç ile yaptığı röportajda o günleri şöyle anlatmaktadır: "Benim sanat enstitüsüne alınmamda Hasan Âli Yücel'in büyük rolü vardır. Benim okuldaki velim, öğretmen Mahmut Ceyhan'dı. Ankara'ya ilk geldiğimde onların evinde kaldım. Evleri Esat'ta bağların içindeydi. O tarihlerde buralarda ev yoktu. Birinci Erkek Sanat Enstitüsüne girmeyi istiyordum. Yaşım küçük diye almadılar. Mahmut Ceyhan o zaman bana, 'Millî Eğitim Bakanlığına git, Bakan'la görüşmeye çalış, gerekirse sesini yükselt; bağır, çağır, ağla.' dedi. Millî Eğitim Bakanlığına gittim. Bakanın katına kadar çıktım. Beni sokmuyorlardı. 'Bakan, amcam.' dedim. Kapıdaki polis inandı. Kapıyı açıp içeri girdim. Hasan Âli Yücel'i gördüm. 'Niye geldin?' dedi. Babamın durumunu anlattım. Ağlamaklı oldum. 'Elinizi ayağınızı öpeyim, beni okula yazdırın, küçük olduğum için almıyorlar.' dedim. 'Millet senin elini ayağına öpsün, sen niye benim elimi ayağımı öpeceksin?' dedi. Müsteşarını çağırdı. O zamana kadar edebiyat öğretmeni olmak isterdim. Müsteşar, mesleki teknik eğitimci Rüştu Uzel'di. O da bana yardımcı oldu. Küçük olmama rağmen okula kabul edilmemi sağladı. Mesleki teknik eğitimciliğe o günden sonra gönül verdim. Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'in okula alınmam için yazdığı yazı sanat enstitüsündeki dosyamdaydı." (Koç, 1999, s. 83-84)

Kaya Özdemir, müracaat tarihini geçirdiğinden okula yatılı olarak kabul etmediler. Gündüzlü olarak okuması için de teyzesinin evinden kalması gerekiyordu. O dönemde yaşadıklarıyla ilgili olarak da Kaya Özdemir, Yıldırım Koç'a şunları anlatmıştır: "Okula leyli (yatılı) öğrenci olarak almadılar. Başvuru süresi geçmiş. Nehari (gündüzlü) öğrenci olabilmem için de teyzemin evinde kalmam gerekiyordu. Evleri, yeni cezaevinin sokağında idi. Teyzemin kayınpederi başımdı. Eşi Ziya Hafız da aydın bir insandı. Osman Yüksel Serdengeçti'yi onun evinde tanıdım. Osman Yüksel, Dil Tarih'teki ateist öğrencileri Ziya Hafız'ın yanına getirirdi; onunla konuşurlardı. Onları yeniden inanca kazandırır. Okulda birinci sene biterken, Reşat Şemseddin Sırer okula geldi. Beni kendisiyle tanıştırdılar. Hasanoglan Köy Enstitüsü'ndeki bir toplantıya Bakan talimatıyla beni gönderdiler. Orada Turan şiirini okudum. Babam ihtiyaçlarının karşılanması için ayda 25 lira verirdi. Bir gün altın dişini satarak bu parayı ödeyebildi. Teyzem çok titiz bir kadındı. Kışları bile ayağımda yazlık lastik vardı. Cezaevi'nin bulunduğu yerden okulun olduğu Hipodroma kadar yürür, akşam da yürüyerek dönerdim. Uzun süre teyzeme kırıldım. Kışın gelirdim, ayağımı aşağıda çıkarttırırdı; ayağımı karla ovuşturur, yukarıya öyle çıkardım. Ay ışığında ders çalıştığım çok oldu. Okulun birinci sınıfını geçince Yıldız Teknik Okuluna imtihansız kabul edildim. Ortalama notum o kadar yüksekti. Hocalar çok severlerdi. Babamın hastalığı

nedeniyle gidemedim. İçimde bir ukde olarak kaldı. Ama hâlimden memnunum. Ziya Hafız'ın da manevi etkisi oldu. Ana baba duasının önemini öğrendim. Ziya Hafız'ın yanına birçok ünlü kişi gelirdi. Çerkez pehlivanlar hep onun yanına gelirlerdi. Teyzemler staj döneminde evlerinde kalmama izin vermediler. Gazi Terbiye'nin bahçesinde yattım iki ay. Bazen okula götürüyordu arkadaşlar. Ancak o zaman sıcak yemek yiyebiliyordum. Daha sonra bir okul yatahanesinde kaldım.” (Koç, 1999, s. 84)

Bu kadar sıkıntılı bir okul sürecinin ardından, 1947'de Askerî Fabrikalar Umum Müdürlüğü (daha sonra adı Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu -MKE-) Kırıkkale Kuvvet Merkezi'nde elektrikçi olarak iş hayatına adım atan Kaya Özdemir, Şebeke Tamir-Bakım Postabaşılığına yükseldiği o fabrikada 1960'a (27 Mayıs Askerî Darbesine) kadar çalışmıştır. (kavgamiz.com, 2024)

Özdemir'in kendi ifadesine göre, “İlk zamanlar Askerî iş yerlerinde sendika kurmak yasaktı. İşe girdiğim zaman, Askerî fabrikaların lojmanları, sineması, ‘Toprak Mahalle’¹ denilen ve vatandaşın oturduğu yerlerden tel örgüyle ayrılmıştı. Nöbetçiler beklerdi.” (Koç, 1999, s. 84)

1948 yılında Kaya Özdemir, fabrikada çalışırken sıkıldığı için, mesleğine dair bir kitap okurken yanına gelen bir albay, kendisine beş yevmiye ceza verir. Kitabın mesleki konularla alakalı olduğunu ispat etmeye çalıştıysaydı aynı albay cezayı on yevmiyeye çıkartır. Maaşının üçte birine tekabül eden bu miktar Kaya Özdemir'i bir hayli zora sokar. Zira babası, rahatsızlığının nüksetmesi sebebiyle çalışmamakta, evin geçimini Kaya Özdemir sağlamaktadır. Bu olayın sebebi sonradan anlaşılır; Kaya Özdemir'in babası Kırıkkale'de Demokrat Parti (DP) teşkilatını ilk kuran kişidir, bu durum tek parti döneminin şartlarında üstlerine şikâyet konusu olmuştur. Bu olayın ardından tepkisini Tevfik Fikret şiirleri okumaya başlayarak gösteren Özdemir, 22 gün nezarete kalır ve TCK'nin 146. Maddesinin² (Soyaslan, 1993, s. 67) tatbiki istenir. Ancak o günkü Askerî savcının olumlu tutumu (Aynı savcı daha sonra Adalet Partisi'nden -AP- senatör seçilmiştir.) ve Kaya Özdemir'in nazik ve saygılı tavırları, amirlerinin ve diğer şahitlerin vermiş oldukları ifadeler neticesinde savcılar tarafından iki kez mütalaası değiştirilen Özdemir beraat eder. (Koç, 1999, s. 84-85)

1950 yılında Kırıkkale Makine ve Kimya İşçileri Sendikası'nın (Kırıkkale Metal-İş) kurucuları arasında yer almış, genel sekreterlik ve başkan vekilliğinin ardından 1954 yılında Genel Başkanlığa seçilmiştir. (kavgamiz.com, 2024) Kaya Özdemir, o günleri hakkında konuşurken şu ifadelerle yer verir: “1950 yılında Askerî iş yerlerinde örgütlenme izni çıktı. İzni Celal Bayar'ın verdiği söylenir. Sendika kurmaya karar verildi. Elektrikçi Burhan Usta, sucu Burhan Usta, elektrikçi Fuat Usta, Niyazi Talu Usta (Müteşebbis Heyet Başkanı, altı ay başkanlık yaptı), Edip Kök Usta, Şevket Bayrakçı Usta (hızlı solculardandı), Mahmut Develioğlu (daha sonra gazeteci oldu) bu işin başını çekiyordu. Ben sürekli olarak Burhan ustaların yanındaydım. Bu sebeple bana kurucular arasında yer almamı ısrarla onlar telkin etti. ‘Bize yer düşer mi?’ dedim. ‘Düşer,’ dediler. 3 Ağustos 1950 tarihinde Makine ve Kimya Sanayisi İşçileri Sendikası'nı kurduk. 25 kuruş aidatı makbuzla toplardık. Aidat toplamada ben rekortmendim. Aidat daha sonra önce 50 kuruş, bir süre sonra da bir lira oldu. İlk olarak Askerî iş yerinin stadyumunda bize verilen bir odada sendikacılık yapıyorduk.” (Koç, 1999, s. 86)

“1952 yılında Makine ve Kimya Endüstrisi Kurumu (MKE) kurulunca Askerî Fabrikalar da bu kuruma devredilir. Sendikalar faaliyetlerine hız kesmeden burada da devam eden Kaya Özdemir ve arkadaşları 1962-63 yıllarında iş kolunda asgari ücretin yükseltilmesi için MKE çapında ihtilaf çıkarırlar. Konu İl Hakem Kurulunda müzakere edilir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Yeni Türkiye Partisi (YTP) ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) tarafından kurulan koalisyon hükûmeti iş başındadır ve Çalışma Bakanı da Bülent Ecevit'tir. Ecevit, asgari ücretin yükseltilmesine sıcak bakmamaktadır. Sendika, asgari ücretin 12 liraya çıkarılmasını istemekte, Ecevit ise 10 lirayı üst baraj olarak düşünmektedir. Kaya Özdemir, Kırıkkale'deki bir işverenle görüşür ve İl Hakem Kurulu kararına itiraz etmemesini, bir şekilde cebinden bu paranın çıktığı konusunda kendisini ikna eder. O da itiraz etmez. Bir kamu kuruluşunun genel müdürü olan Rafet Ayyıldız da Özdemir'in hocasıdır. Onu da ‘İtiraz etmeyin, millet size dua etsin.’ şeklinde ikna eder. Onlar da itiraz etmez. Süresi içinde itiraz edilmediği için 12 liralık İl Hakem Kurulu kararı kesinleşir. Bunun üzerine Ecevit, Kaya Özdemir'i çağırır ve asgari ücretin 10 lira olması için ikna etmeye çalışır. Ancak Özdemir, bin bir çabayla elde ettiği 12 liradan

¹ Askerî Fabrikaların Kırıkkale'de kurulmasının ardından Kırıkkale halkının ilk yerleşim yerlerindedir. Günümüzde Gürler Mahallesi adıyla, Kırıkkale Merkez İlçeye bağlı idari yapılanma içerisinde yer alsa da halk arasında hâlâ “Toprak Mahalle” adıyla anılmaktadır.

² Artık yürürlükte olmayan TCK. 146. Maddeye göre, “Türkiye Cumhuriyeti Teşkilatı Esasiye Kanununun tamamını veya bir kısmını tağyir ve tebdil veya ilgaya ve bu kanun ile teşekkül etmiş olan Büyük Millet Meclisini iskata veya vazifesini yapmaktan men'e cebren teşebbüs edenler, idam cezasına mahkûm olur”.

asla taviz vermeyeceğini net bir şekilde dile getirir. Ecevit de çaresiz atar imzayı. Bu olay Ecevit ile Özdemir arasında sıkı bir dostluğun başlamasına vesile olur. (Koç, 1999, s. 86)

O zamanlar Ankara-Kırıkkale arası ne iyi bir tren ne de iyi bir yol vardır. Ankara-Kırıkkale arası trenle 5-6 saat sürmektedir. Ayrıca her geçen gün hızlı bir şekilde büyüyen Kırıkkale’de bir Sümerbank Mağazası ve GİMA³ da yoktur. Kaya Özdemir tüm bu sorunları DP’li Bakan Samet Ağaoğlu’na götürür. Özdemir’in konuşma tarzı sebebiyle Samet Ağaoğlu ilk önce sert davranır. Hatta, Özdemir’e, “Sen proletarya ağızıyla konuşuyorsun.” der. Kaya Özdemir, genel başkanlığın yanı sıra aynı zamanda Kuvvet Merkezi’nde işçi mümessili olarak seçilmeye devam etmektedir. Bu olaydan iki gün sonra Samet Ağaoğlu fabrikaya gelir ve işçi lokaline girer. Tüm temsilciler de toplanmıştır. “Temsilciler adına sözcünüz kim?” diye sorar. Karşısında yine Kaya Özdemir’i gören Ağaoğlu şaşkındır. “Yine mi sen?” der. Özdemir de hem başkan hem de temsilci olduğunu söyler. Tekrar konuşup tüm sıkıntıları iletir. Bu kez Samet Ağaoğlu’nun tavrı çok farklı ve olumlu olur. Hem daha iyi bir tren yolu ve tren sisteminin hem de Sümerbank ve GİMA’nın sözünü verir. Dahası bundan sonra Kırıkkale’de sendika başkanı protokole alınacaktır. Açılacak olan Sümerbank, bir ilçede açılan ilk Sümerbank’tır. Ankara’da dahi böyle bir uygulama yapılmamıştır. Bu moralle iyice güçlenen Kaya Özdemir gerek iş yerlerinde gerekse Kırıkkale’nin muhtelif yerlerindeki eksiklikleri gidermek için çalışmalarına başlar. O güne kadar Kaletepe’de⁴ bayrak direği yoktur. Özdemir, bugün de hâlâ kullanılır hâlde bulunan bayrak direğini yaptırır, bir manga asker ve bando takımı eşliğinde kocaman bir Türk bayrağı çektirtir. (Koç, 1999, s. 87)

Kaya Özdemir, genel başkanlığa seçildikten altı ay sonra, 1954 yılında, Cumhurbaşkanı Celal Bayar’la görüşerek sıkıntılarını anlatır. Özellikle bir disiplin yönetmeliğinin olmaması çok fazla keyfi uygulamaya yol açmaktadır. Özdemir’in özgüvenli tavrı Celal Bayar’ın dikkatini çeker. MKE’nin, bir süre önce patlayan⁵ İmla İşletmesi’nin açılışına katılan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, törende bir konuşma yapan Sendika Genel Başkanı Kaya Özdemir’in hitabetini çok beğenir ve Kırıkkale’den Ankara’ya dönerken yanındakilere, “Bu çocuğu Meclis’e kazanın,” der. Bu olaydan kısa bir süre sonra, 1956 yılında Ankara İşçi Sendikaları Birliği başkanı olan Kaya Özdemir, Türkiye’de yine bir ilki gerçekleştirerek bir sivil toplum kuruluşu olarak ilk defa bir cumhurbaşkanına resmî yemek verir. O yıllarda Özdemir’in dikkat çeken atılımları bunlarla da sınırlı kalmaz. Emlak Kredi Bankası’ndan 600 bin lira kredi çekerek sendika binası yaptırır. Bu bina Kırıkkale’nin ilk kaloriferli binası olma özelliğini de taşımaktadır. (Koç, 1999, s. 88)

1960’ta Türk-İş Yönetim Kurulu üyeliğine seçilen Özdemir, Konfederasyonun Genel Sekreter Yardımcılığı görevine getirilmiştir. 1963 yılında, Metal-İş Federasyonu’nu kuran ve onun da Genel Başkanlığına seçilen Kaya Özdemir, 1965-69 yılları arasında Adalet Partisi İstanbul Milletvekili olarak TBMM’de yer almıştır. Kaya Özdemir, aynı dönemde Kırıkkale Metal-İş Sendikası ve Metal-İş Federasyonu Genel Başkanlıklarını 1972 yılına kadar, o yıl seçildiği Türk-İş Genel Eğitim Sekreterliği görevini de aralıksız 15 yıl sürmüştür. Tüm bunların yanında Özdemir, 12 yıl TRT Danışma Kurulu üyeliğiyle 1981-84 yıllarında da 3 dönem Millî Prodüktivite Merkezi (MPM) Yönetim Kurulu Başkanlığı yapmıştır. Kaya Özdemir, Türk-İş Genel Eğitim Sekreterliğinden emekli olduktan sonra da vefat ettiği 19 Mayıs 2001 tarihine kadar Türk-İş Genel Başkan Danışmanlığı yapmıştır. (kavgamiz.com, 2024)

Kaya Özdemir, sendikacılığın ve siyasetçiliğın yanı sıra iyi bir şair, yazar ve gönül adamıdır. Önce dört buçuk yıl Dünya, daha sonra dört buçuk yıl Adalet gazetelerinde, “Köşemden” başlıklı köşesinde, vatan ve millet sorunlarına ilişkin günlük yazıları; Orkun, Mefkûre, Forum, Size, Hız, İnanç, Karınca, Kooperatifçilik Bülteni gibi dergiler yanında, kurucusu veya yöneticisi olduğu sendika kuruluşlarının yayın organlarında da (Türk Metal, Türk-İş, vb.) yazıları ve şiirleri yayımlanmıştır. Ayrıca Türk-İş’in kurucusu ve ilk başkanı için hazırladığı “Seyfi Demirsoy” adlı 350 sayfalık özgeçmiş çalışması (Türk Metal Sendikası Yayınları, Ankara), diğeri ise “Çaresizlik Şarkısı-Şiirler” (Demircioğlu Matbaası, Ankara, 1. Baskı 1998, 2. Baskı 2001) adlı şiir kitabıdır. Kaya Özdemir, 1950’lerde bir işçi kenti olarak gelişmekte olan Kırıkkale’nin “kozmpolit” yapısı içinde Türkçü bir ortam oluşturma çabası içine girmiş, dünya görüşünü paylaşan arkadaşlarıyla 1951’in Nisan’ında Türk Milliyetçiler Derneği’nin (TMD) Kırıkkale Şubesi’ni açarlar. Kırıkkale’de düzenledikleri faaliyetlerde birçok Türkçü ismi ağırlarlar. Ancak TMD, 1953 yılının ocak ayında fiilen, 4 Nisan 1953’te de resmen kapatılır. (kavgamiz.com, 2024)

³ Özel sektörün henüz çok gelişmediği o yıllarda giyim, manifatura gibi ihtiyaçlar Sümerbank, gıda temizlik malzemeleri gibi ihtiyaçlar ise GİMA tarafından karşılanmaktaydı. Her ikisi de devletçilik anlayışının gereği hizmet veren Kamu İktisadi Teşekkülü (KİT) idi.

⁴ Kırıkkale’nin en önemli sembollerinden, bugünkü MKE yerleşkesi içerisinde kalan bir tepe.

⁵ 1986 ve 1997’de de benzerleri yaşanmıştır.

3.2.2. Mustafa Özbek

Metal İş Sendikası'ndan Türk Metal Sendikası'na, Kırıkkale'nin ve Türkiye'nin sendikacılık tarihine uzanan yolda Mustafa Özbek ismi o kadar ön plana çıkmaktadır ki Mustafa Özbek'in hayatı ve Türk Metal Sendikası Tarihi neredeyse iç içe geçmiştir.

Öte yandan Kırıkkale'de sendikacılığın kurucusu Kaya Özdemir ile Kırıkkale'de ve Türkiye'de metal iş kolu sendikacılığını en üst seviyelere taşıyan Mustafa Özbek'in hayat hikâyeleri birbirlerine çok benzemektedir.

Mustafa Özbek, 28 Aralık 1940'ta Kırıkkale'nin Balışeyh ilçesine bağlı Kenan Bey Obası Köyü'nde doğmuştur. Mustafa Özbek'in annesi Rabia Hanım, babası ise Hacı Ahmet Bey'dir. Hacı Ahmet Özbek, askerliğini Kurtuluş Savaşı döneminde yapmıştır. Manifaturacılıkla geçimini sağlayan Hacı Ahmet Bey'in dokuz çocuğundan birisi olarak Mustafa Özbek, 1940'lı ve 50'li yılların Türkiye'sindeki ekonomik sıkıntıların zorladığı şartlarda orta öğretimden sonra eğitim hayatına ve çok sevdiği boks sporuna devam edememiş, 1957 yılında iş hayatına, kendi ifadesiyle, hayat okuluna başlamıştır. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 1); (Aslıyüce & Sönmezsoy, 1989, s. 8); (Sönmezsoy, Tarih Belirtilmemiş, s. 116); (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 29)

Kırıkkale'nin, küçük bir köyden hızla büyüyen bir ilçeye ve vilayete dönüşmesini sağlayan MKE, o yıllarda başta Kırıkkaleliler olmak üzere tüm çevre beldelerin “ekmek kapısı” olmuştur. Mustafa Özbek de henüz 17 yaşında MKE Bölge Müdürlüğü Cer Atölyesinde lokomotif ve dizel tamircisi olarak işe başlamıştır. 1961 yılında askere giden Özbek, 22 aylık askerlik vazifesinin ardından 1963 yılında tekrar kurumuna dönmüştür. Ancak bu kez Bölge Müdürlüğünde değil yine MKE'ye bağlı Mühimmat Fabrikası Mermi İşletmesi'nde imalat tornacısı olarak işbaşı yapmıştır. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 2); (Aslıyüce & Sönmezsoy, 1989, s. 8); (Sönmezsoy, Tarih Belirtilmemiş, s. 117); (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 29)

MKE'de sendikacılık faaliyetleri başlayıp ilk işçi temsilcisi seçiminden 17 yıl sonra Mustafa Özbek işçi temsilcisi olmuştur. Kendisini sendikacılıkla ilgili eğitimlere aday olan Özbek, alınan eğitimlerin sonucu olan “sağlam bilgi” sayesinde hem işinde hem de sendikacılıkta başarıyı yakalayabileceğine inanmış ve bu çabası onu profesyonel sendikacılığa taşımıştır. Zira 1971 yılında Türk-İş'e bağlı Türkiye Metal Federasyonu üyesi Kırıkkale Metal-İş'in ikinci başkanlığına seçilen Mustafa Özbek, liderlik vasfı başta olmak üzere, ortaya çıkan tüm vasıfları sayesinde çok kısa bir süre sonra sendikanın genel başkanı seçilmiştir. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 2-3); (Aslıyüce & Sönmezsoy, 1989, s. 9); (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 29) Tanınırlığı ve etkinliği Kırıkkale sınırlarını aşan Mustafa Özbek, aynı yıl Kırıkkale Metal-İş Sendikası'nın çatı kuruluşu olan Türkiye Metal-İş Federasyonu'nun yönetim kurulu üyeliğine, 1973 yılında yapılan genel kurulda da Federasyon'un genel sekreterliğine seçilmiştir. Bu Genel Kurul'un en önemli özelliği Türkiye Metal-İş Federasyonu'nun son genel kurulu olmasıdır. Nitekim bu genel kurulla birlikte federasyon sisteminden “millî tip” sendikacılığa geçilmiş, Türkiye Metal-İş Federasyonu'nun adı da Türk Metal Sendikası olmuştur. (Aslıyüce & Sönmezsoy, 1989, s. 9)

Mustafa Özbek'in sendikacılığa bakış açısı, dünyadaki anarko-sendikal ve komünist bakış açısının aksine Türk Milliyetçiliği temelindedir. Bülent Ecevit liderliğindeki CHP yönetimi ise ülkedeki marjinal sol grupları arkasına alarak sendikalar üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışmıştır. Bu yaklaşıma ve sendikacılık anlayışına net bir şekilde karşı duran Özbek ise başta CHP yönetimi olmak üzere tüm sol gruplar ve sendikalar tarafından “faşistlikle, ırkçılıkla” suçlanmıştır. (Sönmezsoy, Tarih Belirtilmemiş, s. 118-119) Bu anlamda Özbek ve Türk Metal Sendikası'yla en çok uğraşan sendika ise Maden-İş Sendikası'dır. Ayrıca Kırıkkale Metal-İş ve Türk Metal Sendikalarının bağımsız sendikacılık anlayışına ve Türk Milliyetçisi yaklaşımına karşı sendika içindeki en bilinen muhalif ise Fehmi Işıklar'dı. Mustafa Özbek, sendikada bulunduğu süre içerisinde karşısında sürekli muhalif duruş sergileyen Işıklar'la ilgili bir anısını, gazeteci Refik Sönmezsoy'un kendisiyle yaptığı bir röportajda şöyle aktarmaktadır: “1973 yılının 11. Ayının 17'sinde Türk Metal Sendikası'nın genel sekreteri oldum. Ayrıca Metal-İş Sendikası'nın da genel başkanıydım. Fehmi Işıklar'la karşılıklı aday olmuştum. Işıklar'ın arkasında parti ve sol desteği vardı. Ben ise sadece işçinin desteğine ve bana olan sevgisine güveniyordum. Sonuçta bu mücadeleyi kazanan ben oldum.” (Aslıyüce & Sönmezsoy, 1989, s. 12)

Kaya Özdemir'in ardından kısa bir süre genel başkanlık koltuğuna oturan Enver Kaya, aynı zamanda genel başkanlığını yaptığı Çelik-İş Sendikası'nı feshedip yeni kurulan Türk Metal Sendikası'na iltihak ettiremeyince görevinden istifa eder. Bu sırada genel başkanlığa vekalet eden Otomobil-İş Sendikası Genel Başkanı Aydın Özeren de hem federasyonda hem de Türk Metal Sendikası'nda yalnız kalır. (Aslıyüce & Sönmezsoy, 1989, s. 10) Aynı şekilde Özeren de sendikasının Türk Metal'e iltihakını gerçekleştirilemeyince o da 30 Kasım 1974 tarihinde Türk Metal'den ayrılır. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 10)

İlk günlerde maddi imkânsızlıklarla mücadele eden Mustafa Özbek ve arkadaşları, Kırıkkale Metal-İş Sendikası'nın son günleriyle Türk Metal Sendikası'nın kurulduğu günler arasındaki sancılı dönemde, borçlardan dolayı çalışanların maaşlarını dahi veremezler. Çalışanlara avans verebilecek kadar bir miktarı bin bir sorgu ve zorluğun ardından Türk-İş Genel Mali Sekreteri "Ömer Ağa'dan" temin eden Özbek, henüz genel başkan bile değilken evini ipotek ettirip kredi çekerek ve Kırıkkale'de bireysel ilişkileri olan esnaflardan "şahsi hesabına" borç alıp o dönem gerçekleştirilen grevden kaynaklanan işçi ödemelerini ve sendikanın sair birçok borcunu öder. (Aslıyüce & Sönmezsoy, 1989, s. 13-14)

Bu yüzden "ölü doğum" olarak görülen Türk Metal Sendikası, hiç ortaya çıkmadan yok olmak üzereyken Mustafa Özbek'in sendikanın ilk genel kurulunda genel sekreterlik görevine getirilir. Kısa sürede kendisini yetiştiren Özbek, ortaya çıkan liderlik vasfı, sendikacılık konusundaki bilgi ve becerileri sayesinde 8-9 Kasım 1975 tarihleri arasında gerçekleştirilen İkinci Genel Kurulda Genel Başkanlığa seçilmiştir. (Türk Metal Gazetesi, 1975, Yıl:1, Sayı:7, s. 3); (Aslıyüce & Sönmezsoy, 1989, s. 10)

Özbek, Türk Metal Sendikası'nı büyümeye çalışırken karşısına çıkan en önemli "rakip", önce Kırıkkale Metal-İş Sendikası ve Türkiye Metal-İş Federasyonu'nda, sonra da Türk Metal Sendikası'nda ve nihayetinde Türk-İş'te komünist sendikacılık anlayışına sahip yöneticilerin iş başına gelmesini isteyenler olmuştur. (Sönmezsoy, Tarih Belirtilmemiş, s. 121) Bu süreçte, özellikle Seydişehir'de olayı fiziki saldırı aşamasına kadar götüren DİSK ve Maden-İş Sendikası'nın yöneticileri, üyeleri ve "yandaşları", Türk Metal üyesi işçileri yıldırıma ve Türk Metal'den ayrılmaya zorlamaktadırlar. (Türk Metal Gazetesi, 1975, Yıl:1, Sayı:4, s. 1,3); (Türk Metal Gazetesi, 1975, Yıl:1, Sayı:5, s. 1,3)

Gazeteci Refik Sönmezsoy'un Mustafa Özbek ile yapmış olduğu röportajda, "İlkeniz neydi? Nasıl bir sendikacılığı düşündünüz? Geçmişteki sıkıntılar, bölünmeler sizi nasıl etkiledi?" sorusuna vermiş olduğu cevap, Özbek'in bir ömre sığdırdığı sendikacılık hayatının temel felsefesini oluşturmaktaydı: "Bizim amacımız metal iş kolunda, metal işçilerinin perişanlığını yenmenin kavgasını vereceğimizi kafamıza koyarak yola çıktık. Metal iş kolunda güçlü bir sendika ortaya koymak ve metal işçilerini Türk Metal Sendikası'nın çatısı altında toplamak istedik. Bu gayeyle yola çıktık. Zannedirim 18 bin civarında üyemiz vardı. O zaman 18 bin üyeyle 1975'in 11'inci ayında yeni ekiple iş başına geldik. Sene 1980'e kadar 52 bin üyemiz oldu. 1980'den sonra bilhassa özel sektörde süratli bir gelişme kaydederek 150 bin rakamının üzerine çıktık. Düşlerimiz gerçekleşmiş oldu. Çünkü metal iş kolundaki bir sendika ilk defa 100 bin rakamının üzerine çıkıyordu. Dolayısıyla hedeflediğimiz noktaya tam anlamıyla varamazsak bile, gerçekten iş kolumuzda en büyük sendikayı ortaya koymanın kıvancını yaşıyoruz." (Aslıyüce & Sönmezsoy, 1989, s. 15)

Mustafa Özbek, 2 Haziran 1980 tarihinde gerçekleştirilen genel kurulda müjdelediği gibi, Türk Metal Sendikası olağanüstü bir atılım çağına girer. Türk-İş'e bağlı diğer sendikaların gerileme yaşadığı bu dönemde Türk Metal Sendikası her geçen gün üye sayısını artırır ve Bursa, Samsun, Seydişehir, Ankara, Eskişehir gibi bir zamanlar Maden-İş Sendikası'nın kalesi gibi görülen yerlerde Türk Metal Sendikası dışında hiçbir sendikanın esamisi okunmaz olur. (Sönmezsoy, Tarih Belirtilmemiş, s. 122)

Ne var ki 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi, her alanda olduğu gibi sendikacılıkta da Türk demokrasisine büyük bir darbe vurur. Dönemin tüm sıkıntılarına ve diğer birçok sendikacının darbe karşısında suspus olmasına rağmen Mustafa Özbek, her fırsatta demokrasiye olan bağlılığını ortaya koyarak sendikal hak ve özgürlüklerin kısıtlanamayacağını haykırmıştır. Yalnızca Türk Metal Sendikası'nın büyüyüp gelişmesi ve yalnızca sendikal anlamda değil genel ülke sorunları hakkında da sert çıkışlar yapan Mustafa Özbek'in, özellikle 1985-90 yılları arasında ünü tüm ülkede yayılır. 22-28 Aralık 1986 tarihleri arasında gerçekleştirilen Türk-İş Olağan Genel Kurulu'nda genel başkanlığa aday olan Özbek, dönemin hükûmetine ağır eleştiriler getirirken Türk-İş yönetiminin de hükûmetin bu işçi karşıtı politikalarına cevap veremediğini beyan ederek konfederasyon yönetimini eleştirirken şöyle seslenir: "... Bu hükûmetin adı işçiye karşı cephe hükûmetidir. İşçiye karşı cephe olan bu hükûmet güçlü sendikacılığı istemiyor. Güçlü sendikacılık, çalışma barışının teminatıdır. Güçlü sendikacılığın olmadığı ülkelerde, çalışma barışı tehlikededir. Ama hâlâ bu hükûmet, sendikaları yıpratma hareketine devam ediyor. Güçlü sendikacılığın doğmasına zemin hazırlayıcı Türk-İş'in görüşlerine, işçinin görüşlerine yer vermek istemiyor. Demokratik rejimlerde güçlü sendikacılık büyük önem taşır. Demokratik rejimin sağlıklı olması, sağlıklı yaşaması, güçlü sendikalarla bağlantılıdır. Güçlü sendikacılığın olduğu, demokrasinin bütün kurum ve kurallarıyla işlediği bir rejime ancak demokratik rejim diyebiliriz..." (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 48-49) Özbek, 14 Temmuz 1987 tarihli Son Havadis gazetesinin haberinde de sabit olduğu üzere, Başbakan Turgut Özal'ı "İşçi Düşmanı" ilan ederek işçi

haklarını hiçbir siyasiye peşkeş çekmeyeceğini de göstermiştir. (Son Havadis Gazetesi, 1987, Yıl:27, Sayı:9412, s. 1,7)

Mustafa Özbek'in sendikacılığa getirdiği anlayış “korkusuz”, “konuşan” ve “hakkını arayan” bir anlayışı gerektiriyordu. Bu yüzden de gerek kamu kurum ve kuruluşlarında gerekse özel sektörde Özbek önderliğinde başlayan grevler ve çalışanların haklarının iyileştirilmesine yönelik eylemler önce ülkede ardından da dünyada ses getirmeye başlamıştır. Özellikle (Konya) Seydişehir Alüminyum Tesislerinde ve Antalya Ferro Krom Tesislerinde 30 Haziran 1987 tarihinde başlayan ve 6 bin 100 işçiyle bin bir zorlukla gerçekleştirilen grev, 62 gün sonra, 30 Ağustos 1987 tarihinde işçilerin lehine anlaşmaya varılmasıyla sona ermiştir. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 61); (Sönmezsoy, Tarih Belirtilmemiş, s. 123-124) Grevin kazanılmasının ardından Seydişehir’de işçilere hitap eden Mustafa Özbek, “Benden, şahsiyetimden fedakârlık isteniyorsa evet, ama işçi haklarından geri gitmeyi, taviz vermeyi şerefsizlik addederim,” diyerek işçilere vermiş olduğu değeri ortaya koymuştur. (Türk Metal Gazetesi, 1987, Sayı:52, s. 1,3,4,6) Aynı yayın organının Eylül-1987 tarihli 53’üncü sayısında Toplu İş Sözleşmesi sırasında, tek amacının çalışanların memnuniyeti olduğunu belirterek, “Mühim olan, birtakım çevreleri memnun etmek değil, tezgâh başında çalışan işçiyi memnun etmektir,” ifadelerini kullanmıştır. Mustafa Özbek başkanlığındaki Türk Metal Sendikası, bundan sonraki süreçte MKE, ERDEMİR, ORS, ETİBANK gibi yüksek işçi potansiyeline sahip kamusal ve özel iş yerlerinde kazandığı başarılarla yurt içinde ve yurt dışında sendikal dünyada adından söz ettirme sıklığını daha da artırmıştır. (Türk Metal Gazetesi, 1987, Sayı:53, s. 1,3,4,6,8)

Önce 4 Ekim 1988 tarihinde, 260 iş yerinde ve 90 bin işçiyi ilgilendiren sözleşme (Türk Metal Gazetesi, 1988, Sayı:63, s. 1,4,5,8), ardından da 1990-1991 yılları, 7’nci Olağan Kongrede 6’ncı kez genel başkan seçilen Mustafa Özbek başkanlığındaki Türk Metal Sendikası için çok daha büyük başarılarla sahne olmuştur. Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası’na (MESS) bağlı 230 iş yerinde yaklaşık 85 bin işçi adına sürdürülen toplu iş sözleşmesi sürecinde 30 gün süren grevin ardından Mustafa Özbek, metal işçileri adına tarihî bir sözleşmeye imza atmıştır. Bu süreçte grev dışında, işçilerin çıplak ayakla yürüyüş yaparak, saçlarının ve bıyıklarının yarısını kestirerek, sakal bırakarak ve hatta kadın işçilerin de takma yarım bıyık takarak katıldıkları farklı tarzlardaki eylemler kamuoyunda büyük dikkat çekmiştir. (Yeni Asır Gazetesi, 1990, s. 10); (Hürriyet Gazetesi, 1990); (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 70,73,77,82)

Özbek, çalışanların haklarını sonuna kadar savunurken yetkili oldukları iş yerlerinde ya da kamu kurumlarında işveren ya da devlet zor durumunda olduğunda da fedakârca yaklaşımlar geliştirmekten geri adım atmamıştır. Nitekim ekonomik krizin tüm ülkeyi vurduğu 1994 yılında, Türk Metal’in yetkili olduğu Renault ve TOFAŞ otomobil fabrikalarında işten çıkarmalar 2 bin 400’ü, otomotiv sektörünün genelinde ise 7 binleri bulmuştu. O günlerde hem Türkiye ekonomisi hem de yaşanan işçi çıkarmaları üzerine demeçler veren Mustafa Özbek’in 31 Mayıs 1994 tarihinde Hürriyet Gazetesi’ne verdiği demeç tüm ülkede büyük ses getirmiştir. Hürriyet’in “Ağlatan Teklif” başlığıyla manşetten verdiği demecinde Özbek, büyük bir fedakârlık örneği göstererek, işverenlerin işçi çıkarmalara son vermesi karşılığında işçilerin iki ay ücret almadan, iki ay da yarım ücretle çalışmasını teklif etmiştir. (Hürriyet Gazetesi, 1994, s. 1)

12 Eylül Askerî Darbesi’nin etkilerinin iyiden iyiye ortadan kalkmaya başlaması ve kısıtlamaların azalmasıyla 90’lı yıllar demokrasi başta olmak üzere birçok alanda özgürlüklerin de artmasını sağlamıştır. Bu alanların başında gelen sendikal hak ve özgürlükler sayesinde daha geniş bir hizmet alanı bulan Türk Metal Sendikası Yönetim Kurulu, Genel Başkan Mustafa Özbek liderliğinde, 1992 yılını “Gençlik Yılı” ilan ederek ilki 6 Ocak 1992’de Gebze’de olmak üzere, Ocak-Şubat aylarında 18-30 yaş arası işçilerin katılımıyla “Genç İşçiler Hazırlık Kurultayı” tertip etmiştir. Yalnızca çalışanların değil, işsizlik başta olmak üzere, gençlerin bütün sorunlarıyla ilgili olarak, uzmanların katılımıyla düzenlenen çalıştaylarda konuşan Genel Başkan Mustafa Özbek, dünya nüfusunun üçte birinin oluşturan gençlerin toplum hayatı içerisine entegre edilmesini gerektiğini belirtmiştir. (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 253-254)

Yapılan hazırlık çalışmalarının ardından 29 Ağustos 1992 tarihinde Ankara’da, şimdiki TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesinin bulunduğu alanda yer alan Özel Yükseliş Koleji Spor Salonu’nda, 11 ayrı bölgeden 3 bin 500 genç metal işçisinin ve Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz ile dönemin ana muhalefet partisi olan Anavatan Partisi’nin Genel Başkanı Mesut Yılmaz başta olmak üzere çok büyük bir katılımı ile 1. Genç İşçiler Büyük Kurultayı gerçekleştirilmiştir. Kurultayda Ankara Şubesi dâhilindeki iş yerlerinde çalışan genç işçiler, “Bosna Hersek” konusunda; Bursa 1 No.lu Şube dâhilinde çalışan metal işçileri, “Anarşi ve Terör” konusunda; Çerkezköy Şubesi bölgesi dâhilinde çalışan genç işçiler, “İşçilerin Kendi Siyasi Partilerini Kurması” konusunda; İstanbul Anadolu Yakası Şubesi dâhilinde çalışan genç metal işçileri, “İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği” konusunda;

Kırıkkale Şubesi dâhilinde çalışan işçiler ise “Türkiye’nin Gençlik Sorunu ve Genç İşçiler” konusunda sundukları bildirimlerle genç işçilerin ve genel olarak gençlerin sorunları, ihtiyaçları ve beklentilerini ele almışlardır. (Türk Metal Gazetesi, 1992, Sayı:109, s. 1,4,5,6,7,8); (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 256) Genç İşçiler Kurultayları ilerleyen yıllarda da coşkulu ve verimli katılımlarla devam etmiştir.

Özbek, kadın ve aileye vermiş olduğu önemi her fırsatta ortaya koyarak sendikacılığa getirdiği yeni bakış açısıyla, tüm dünyada farkını ve etkisini sürdürmeye devam ederken, 8 Mart 1995 tarihinde, Türkiye’nin ilk kadın başbakanı Tansu Çiller’in onur konuğu olarak katıldığı programla 1. Kadın İşçiler Kurultayı’nın gerçekleştirilmesini sağlamıştır. (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 256) 2001 yılında Metal Çocuk Arkadaş Kulübü’nü kuran Mustafa Özbek, metal sektöründe çalışan işçilerin çocuklarının eğitimleriyle de ilgilenmiştir. Mustafa Özbek, kurmuş olduğu Çocuk Meclisi sayesinde çok küçük yaşta itibaren çocukların demokrasi bilincine sahip olmalarına; yurt içinde ve dışında organize ettiği gezi ve diğer organizasyonlarla da çocukların sosyalleşmelerine büyük katkı sunmuştur. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 250-255) Genç İşçiler Kurultayları gibi Kadın İşçiler Kurultayları da Türk Metal Sendikası’nın Türk ve Dünya sendikacılığına getirdiği yeni bir soluk olarak düzenli olarak gerçekleştirilmeye devam etmektedir.

Özellikle 90’lardan itibaren büyük aşama kaydeden teknolojik gelişmelere ayak uydurmak için yapılan çalışmalar, yabancı dil eğitimi, yurt dışında eğitim ve evli olanlar için eşleriyle birlikte tatil ortamında eğitim fırsatı, Mustafa Özbek’in sendikacılığa bakışının özel ve önemli örnekleri olarak ön plana çıkmaktadır. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 117,119)

Mustafa Özbek’in genel başkanlık yaptığı dönemlerde bir yandan Genç İşçiler ve Kadınlar Kurultayları gibi yenilikler ortaya konulurken, 16-18 Ekim 1992 tarihleri arasında gerçekleştirilen 8. Olağan Kongre’de yapmış olduğu açıklamada Özbek, Türk Metal Sendikası’nın temel ilkesini, “Üyeden alınan aidatın üyeye hizmet olarak iadesi” olarak ilan etmiştir. Bu anlayışın gereği olarak da başta genel merkez ve şube binaları olmak üzere sendikanın donanımı konusunda da büyük atılımlar gerçekleştirilmiştir. İşçi evleri, sosyal tesisler, sağlık birimlerinin yanı sıra Ankara, Didim ve Girne’de (KKTC) hizmete açılan oteller, bir yandan Türk Metal Sendikası üyesi olan işçilere konforlu eğitim merkezleri olarak hizmet verirken diğer yandan da sendika üyesi işçilere cüzi ücretlerle 5 yıldızlı tatil yapma imkânı sunmuştur. Bu otellerde konaklamak isteyen herkesin kullanımına açık olan oteller, bu yönüyle de sendikaya ek kaynak sağlamıştır. Ayrıca Kırıkkale ve Afyon-Dinar’da inşa edilen okullar Millî Eğitim Bakanlığına devredilmiştir. (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 291-304); (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 121,122,125,127)

6-7 Mayıs 1994 tarihleri arasında gerçekleştirilen 1. Olağan Kongresi’nde Genel Başkanlığı’na Mustafa Özbek’in seçildiği Avrasya Metal İşçileri Federasyonu (AMİF), özellikle eski Sovyetler Birliği ülkelerinden oluşan, Türk Devletlerinin yanı sıra Rusya, Makedonya gibi ülkelerden de sendikaların üyesi olduğu bir uluslararası sendikal federasyon olarak faaliyetlerinde başlamıştır. İkinci Olağan Kongresi’nde adını Uluslararası Avrasya Metal İşçileri Federasyonu (UAMİF) olarak adını değiştiren ve bugün de hâlâ etkin bir şekilde faaliyetlerini sürdüren bu federasyonun genel başkanlığını da 8 Mart 2011 tarihinde gerçekleştirilen 6. Olağan Kongre’ye kadar Mustafa Özbek yapmıştır. (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 317-319)

2000’li yıllara gerek teşkilatlanma gerekse üyelerine sunmuş olduğu hizmetler anlamında büyük atılımlarla başlayan Mustafa Özbek liderliğindeki Türk Metal Sendikası, ülke çapında örgütlediği direniş ve eylemlerle özelleştirme sürecindeki ERDEMİR’in yabancılara satışının önüne geçmiştir. Teşkilatlanmadaki başarılı çalışmalar sonucunda, MKE’de 10 yıl önce yetkiyi Özçelik-İş Sendikası’na kaptıran Türk Metal Sendikası, yeniden yetkiyi kazanmıştır. Tesisleşmede dünyada bir örnek hâline gelen sendika, imzaladığı başarılı sözleşmelerle de üye sayısını artırmıştır. (Tarihe Tanıklık Edenler, 2023, s. 220)

Mustafa Özbek, 2000’lerin başından itibaren MESS ile ortaklaşa başlatmış olduğu eğitim çalışmaları başta olmak üzere, diğer birçok toplantıyla işverenle işçinin birbirinden uzak, birbirini düşman gören anlayıştan uzaklaşması için büyük gayret göstermiştir. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 194-195)

Türkiye’nin Avrupa Birliği üyesi olmak için yıllardır sürdürdüğü mücadelenin Türkiye’yi ve Türk milletini, kökleri olan Asya’dan kopardığına inanan Özbek, özellikle Orta Asya Türk coğrafyasıyla yakın ilişkiler içerisinde bulunmanın önemini her fırsatta dile getirmiştir. 8-9 Ocak 2005 tarihleri arasında Ankara’da gerçekleştirilen 1. Büyük Yörük-Türkmen Kurultayı’nda tüm bu konuları coşkulu bir tavırla ele alan Mustafa Özbek, aynı şekilde coşkulu alkışlarla ve tüm üyelerin oy birliğiyle Türkiye Türkmen Beyi seçilmiştir. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 203)

Mustafa Özbek, 41 yıllık sendikacılık hayatında, her ortamda ve fırsatta ülkesine, bayrağına, milletine, bağlı olduğunu dile getirmiş, Atatürkçü ve milliyetçi bir düşünce yapısına sahip olmuştur. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 272) Ancak, 12 Haziran 2007 tarihinde başlatılan “Ergenekon Soruşturması” kapsamında bazı yayın organları tarafından her fırsatta hedef gösterilen Özbek, bu konuyla ilgili olarak Türk Metal Sendikası Genel Merkezi’nde yaptığı bir basın toplantısında kendisine yapılan tüm olumsuz yakıştırmaların iftira olduğunu ifade etmiştir. Sendikayı 14 bin kişiyle kurduklarını, bu sendikayı 300 bine yaklaşan üye sayısı ile dünyanın sayılı sendikaları arasına getirmenin kolay olmadığını belirten Özbek, “Kabahatimiz neymiş, eleştiriyormuşuz. Tabii ki eleştireceğiz,” diyerek doğru bildiğini söylemekten vazgeçmeyeceğini vurgulamıştır. Özbek, dünyaya ve sendikacılığa bakışını ise şu sözlerle özetlemiştir: “Türk Metal Sendikası devlet, millet, demokrasi, cumhuriyet gibi değerlere bağlılıktan asla taviz vermeyecektir. Atatürk’ün kurduğu Laik Cumhuriyet’i de ölümümüz pahasına savunacağız. Sendikamızın ambleminin Bozkurt olması birileri tarafından sürekli eleştiri konusu oluyor. Türk Metal Sendikası’nın 1963’teki hâli olan Kırıkkale Metal-İş Sendikası’nın amblemi de Bozkurt idi. Bu amblemi sendikanın ilk Genel Başkanı Kaya Özdemir seçmiştir ve Bozkurt, Türklüğün sembolüdür. Siz hiçbir sirkte ehlileştirilmiş Bozkurt gördünüz mü? Türk milletinin Bozkurt’u sembol yapmasında esas olay budur. Binlerce yıllık tarihinde hiçbir kuvvet Türkleri ehliştirememiştir. Ne amblemimizden ne de görüşlerimizden vazgeçeriz. Biz ülkede birlik, bütünlük istiyoruz. Ayrımcılık istemiyoruz. Bizi tehditle, şantajla, birtakım tetikçilerle yolumuzdan döndüremezsiniz.” (www.patronlardunyasi.com, 2024)

Türk Metal Sendikası da “Ergenekon Soruşturması” 11. Dalga Kapsamına dâhil edilmiştir. Bu kapsamda Türk Metal Sendikası Genel Başkanı Mustafa Özbek gözaltına alınarak evi ve Onursal Yönetim Kurulu Başkanı olduğu Avrasya TV, 22 Ocak 2009 sabahı polisler tarafından aranmıştır. (Tarihe Tanıklık Edenler, 2023, s. 220); (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 272); (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 333) Özbek, Silivri’de TCK. 314. Maddeden, yani terör örgütüne üye olma suçlamasıyla yargılanmış, 20 ay 11 gün süren tutukluluk süresi ve 330 duruşmanın ardından 7 Ekim 2010 tarihinde tahliye edilmiştir. (Tarihe Tanıklık Edenler, 2023, s. 220) Mustafa Özbek hakkında kesinleşmiş beraat kararı ise vefatından kısa bir süre önce, 4 Kasım 2019 tarihinde verilmiştir. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 283)

Tutuklanmasının ardından başta Türk Metal Sendikası, Türk-İş yöneticileri ve siyasilere olmak üzere birçok kişinin desteğini bildirdiği Özbek, tahliyesinin ardından tutuklanmasıyla ilgili olarak şu açıklamayı yapmıştır: “1975’in 3 Kasım’ında ben genel başkan oldum. Ondan evvel 1974’ten o tarihe kadar genel sekreterdim. Türk Metal’in genel sekreteriydim. 1971’den 2009’a kadar da 38 yıl profesyonel sendikacılık yaptım. Hiçbir iktidarın karşısında, hiçbir cumhurbaşkanının karşısında, hiçbir başbakanın karşısında, hiçbir yetkilinin karşısında gerdan kırmadım, susmadım. Niye susacağım, ben inandıklarımı söylerim. Ha, ondan sonra beni içeri atmışlar, atabilirler. 22 ay yatmışım, yatabilirim. Hiç önemli değil, ben içeride de söyledim. Yani Atatürkçülüğü, Atatürk’ü, laik demokratik cumhuriyeti savunduğumu ben orada da söyledim. Her zaman da söyleyeceğim.” (Hazır & Eroğlu, 2013, s. 339)

Mustafa Özbek, 11 kez seçildiği ve 34 yıl aralıksız sürdürdüğü Türk Metal Sendikası Genel Başkanlığı görevini 3-5 Nisan 2009 tarihleri arasında gerçekleştirilen Türk Metal Sendikası 13. Olağan Genel Kurulu’nda bırakmıştır. Özbek, daha önce kurtulduğu kanser hastalığı Mart 2019’da nüksedince yeniden tedavi sürecine başlamıştır. Yaklaşık 1 yıl süren mücadelesini 15 Nisan 2020 tarihinde kaybeden Mustafa Özbek, 80 yaşında vefat etmiştir. (Polat, Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür, 2021, s. 283)

4. SONUÇ

Görev yaptıkları dönemlere damga vuran, her türlü sıkıntıya rağmen sendikacılığı layıkıyla yapma gayreti içerisinde olan Kaya Özdemir ve Mustafa Özbek isimlerinin ortak özelliği, sendikacılığa sosyalist bir bakış açısı getirmemiş olmalarıdır. Aksine, Türk Milliyetçiliğini esas alan bir bakış açısıyla sendikacılık hareketlerini yürütmüşlerdir. Devletin menfaatleri korunarak da sendikacılık yapılabileceğini savunan Kaya Özdemir ve Mustafa Özbek, bu görüşü savunurken hiçbir zaman işçi haklarından da taviz vermemişler, yeri gelmiş en büyük katılımlı ve en etkili grevlere de imza atmışlar ama “kırıp dökmeden” işçi haklarını savunarak, işçiler adına birçok zaferin mimarı olmuşlardır.

Kaya Özdemir, 1950 yılında Kırıkkale Makine ve Kimya İşçileri Sendikası’nın (Kırıkkale Metal-İş) kurucuları arasında yer almış, genel sekreterlik ve başkan vekilliğinin ardından 1954 yılında Genel Başkanlığa seçilmiştir. Özdemir ve arkadaşları, “iş yeri sendikacılığı” tarzında sendikacılık yapmaya başlamış, ancak zamanla oluşan

teveccüh ve başarılı çalışmalarıyla, her geçen gün artan üye sayısı, ülke çapındaki metal iş kolu sendikalarının federasyonu olan Türkiye Metal-İş Federasyonu'nda da gözde bir sendika hâline gelmiştir.

İkna kabiliyeti yüksek, inatçı bir kişiliğe sahip olan Özdemir, aynı zamanda gayet naziktir. Kaya Özdemir, sendika genel başkanı olmanın avantajını kullanarak Kırıkkale-Ankara arasındaki tren yolunu tamir ettirip vagonların yenilenmesine vesile olmuştur. Sümerbank, GİMA gibi çoğu il merkezinde bile olmayan mağazaların, o günlerde yeni bir ilçe olan Kırıkkale'de açılmasına vesile olan Kaya Özdemir, bir yandan bir belediye başkanı ya da milletvekili gibi şehrine hizmet getirmek için çalışmıştır. Özdemir, diğer yandan da ilçeye devasa bir Türk Bayrağı astırmak için her kapıyı çalacak kadar da milliyetçidir. Kırıkkale'de ilklerin mimarı olan Özdemir, kredi çekerek Metal-İş Sendikasının Kırıkkale hizmet binasını inşa ettirmiştir. Bu bina Kırıkkale'nin ilk kaloriferli binası olma özelliğini taşımaktadır. İyi bir sendikacı, milletvekili, şair olma gibi birçok özelliği şahsiyetinde barındıran Kaya Özdemir, yetenekleri ve bilgisiyle de uzun yıllar önemli kurum ve kuruluşlara danışmanlık hizmeti vermiştir. Sendikacılığa bakış açısını ve teorik bilgilerini olabildiğince pratiğe dönüştüren Özdemir, başarılı işlere imza atmıştır.

Birçok yönden selevi olan Kaya Özdemir'le benzerlik gösteren Mustafa Özbek de hem yaptığı çalışmalarla hem de Kırıkkaleli gençlerin Türkiye'nin dört bir yanda iş sahibi olmasını sağlamasıyla Kırıkkale halkının gönlünde önemli bir yer edinmiştir. Birçok sohbetinde kendisinden sitayişle bahsettiği Kaya Özdemir gibi doğduğu topraklara hizmeti ihmal etmeyen Mustafa Özbek, bugün de hâlâ ismini yaşattığı bir okulu Kırıkkale'ye armağan etmiştir. "Zor zamanlarda" dokuz çocuklu bir ailede büyüdüğü için erken yaşta MKE'de işçi olarak hayat mücadelesine başlayan Özbek, yaşadığı bu eksikliği sendikacılık anlayışının en üst sıralarına "eğitim" kavramını yerleştirerek bir nebze de olsa unutmaya çalışmıştır.

Özbek, 18 bin üyeli bir "iş yeri sendikası" 300 binden fazla üyesi olan bir "millî tip sendikaya" dönüştürmüştür. Bununla da yetinmeyip Orta Asya Türk Devletleri başta olmak üzere genel olarak Avrasya coğrafyasında Türkiye ile iş birliği yapmaya sıcak bakan her ülkeyi içine dâhil ettiği uluslararası bir sendikanın da kurulmasına öncülük etmiş, uzun yıllar genel başkanlığını yürütmüştür.

"İnsanı yaşat ki devlet yaşasın" felsefesini kendisine düstur edinen Özbek, "kafa kasa birliği" ve "işçiden alınan aidatın yine işçiye hizmet olarak yansıtılması" düşüncesini Türk Metal Sendikası'na yerleştirmiştir. Öyle ki bugün dahi sendika üyesi işçilerin, çocuklarından eşlerine ve elbette üyelerin bizzat kendilerine, yurt dışı da dâhil olmak üzere en konforlu ortamlarda eğitim alma, dinlenme, tatil yapma fırsatlarını tanıyan bir sendika olmuştur, Türk Metal Sendikası. Maddî sıkıntılar içerisinde devraldığı Türk Metal Sendikası'na beş yıldızlı oteller, işçi evleri, sosyal tesisler kazandıran Mustafa Özbek, ilk günlerde yaptıkları grevden doğan işçi ödemelerini, evini ipotek ettirerek kendi şahsi hesabına çektiği kredi ve yine şahsi hesabına eşinden dostundan bulduğu borçlarla ödemiştir. Mustafa Özbek'in Türk Metal'e ve üyelerine bıraktığı en büyük miraslardan birisi de hiçbir maddî sıkıntısı olmayan bir sendikadır.

"Sessiz ve korkak" sendikacılığa karşı çıkan Mustafa Özbek, işçi hakları mevzubahis olunca kimseyi gözü görmemiştir. Siyasetçilerin ve iş adamlarının birçoğuyla şahsi dostluğu olan Özbek, konu işçi haklarına gelince sonuna kadar en sert mücadeleyi verip işçilerin haklarını "söke söke" almıştır. Özbek, Başbakan Turgut Özal'ı "işçi düşmanı" ilan edecek kadar sert ve bir sendikacılık yapmıştır. Demokrasiye sıkı sıkıya bağlı olan Mustafa Özbek, Türk Milliyetçisi görüşleriyle MHP ilçe başkanlığı da yapmıştır ama günü gelince işçi hakları için DYP-SHP Hükümetinin SHP'li Çalışma Bakanına destek açıklaması yapmaktan geri durmamıştır. Türk Milliyetçiliğinin gereklerini kırmızıçizgi olarak gören Özbek, bu fikrinden taviz vermeden işçi hakları için en ağır ve sert mücadeleleri de vermiş bir sendikacı profildir.

Özbek, başarılı bir sendikacı, toplumsal konularda en sert muhalif siyasetçi olma özelliklerinin hepsini bir arada başarıyla bir ömre sığdırmıştır.

KAYNAKÇA

(1946). *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: VII, Toplantı: 3, 7. VI. 1946, Cilt: 23-24.*

(1975, Yıl:1, Sayı:4, 07 25). *Türk Metal Gazetesi*, s. 1,3.

(1975, Yıl:1, Sayı:5, 09 05). *Türk Metal Gazetesi*, s. 1,3.

(1975, Yıl:1, Sayı:7, 12 28). *Türk Metal Gazetesi*, s. 3.

(1975, Yıl:1, Sayı:7, 12 28). *Türk Metal Gazetesi*.

- (1987, Sayı:52, Temmuz-Ağustos). *Türk Metal Gazetesi*, s. 1,3,4,6.
- (1987, Sayı:53, Eylül). *Türk Metal Gazetesi*, s. 1,3,4,6,8.
- (1987, Yıl:27, Sayı:9412, 07 14). *Son Havadis Gazetesi*, s. 1,7.
- (1988, Sayı:63, Eylül-Ekim). *Türk Metal Gazetesi*, s. 1,4,5,8.
- (1990, 10 19). *Yeni Asır Gazetesi*, s. 10.
- (1990, 10 10). *Hürriyet Gazetesi*.
- (1992, Sayı:109, Eylül). *Türk Metal Gazetesi*, s. 1,4,5,6,7,8.
- (1994, 05 31). *Hürriyet Gazetesi*, s. 1.
- (2024, 04 15). 04 15, 2024 tarihinde www.patronlardunyasi.com:
<https://www.patronlardunyasi.com/haber/ozbek-ten-iddialara-cevap/51397> adresinden alındı
- Aktay, N. (1993). *Sendika Hakkı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- anadolu.edu.tr. (2024, Şubat 15). anadolu.edu.tr. <https://anabilgi.anadolu.edu.tr/?contentId=22698> adresinden alındı
- Aslıyüce, E., & Sönmezsoy, R. (1989). *Metal İşçilerinin Mücadele Tarihi*. İstanbul: Bektaş Yayınları.
- Demircioğlu, M. (1987). *Dünya'da İşçi Sendikacılığı*. İstanbul: BASİSEN Yayınları.
- Gülmez, M. (1983). *Türkiye'de Çalışma İlişkileri (1936 Öncesi)*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Güzel, M. Ş. (1983). Türkiye'de İşçi Örgütlenmesi [1940-1950]. *Yayımlanmamış Doçentlik Tezi*. Ankara.
- Güzel, M. Ş. (2016). *Türkiye'de İşçi Hareketleri 1908-1984*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Hazır, M., & Eroğlu, B. (2013). *Yarım Asırlık Çınar Türk Metal Sendikası Tarihi*. Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Işıklı, A. (1990). *Sendikacılık ve Siyaset*. Ankara: İmge Kitabevi, 4. Baskı.
- Işıklı, A. (1995). "Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Sendikacılığı". *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 7 (s. 1826-1827). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karabıyık, İ. (2012). *Osmanlı'da Son Dönem İşçi Hareketleri*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- kavgamiz.com. (2024, 03 04). *Sefercioğlu, Necmeddin, "Kaya Özdemir"*. Kavgamiz, Orkun dergisi:
<https://www.kavgamiz.com/orkun-dergisi/kaya-ozdemir-1593/> adresinden alındı
- Koç, Y. (1999). *Türk-İş Tarihinden Portreler Eski Sendikacılardan Anılar-Gözlemler (I)* (II. Baskı b.). Ankara: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ) Yayınları.
- Koray, M. (1992). *Endüstri İlişkileri*. İstanbul: BASİSEN Yayınları.
- Mahiroğulları, A. (2017). *Osmanlı'dan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi*. Sivas: Özlem Kitabevi, Güncellenmiş 2. Baskı.
- Polat, U. (2021). *Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür*. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları.
- Polat, U. (2021). *Mustafa Özbek: Emeğe ve Emekçiye Adanmış Bir Ömür*. Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları.
- Soyaslan, D. (1993). "Anayasa'nın Ceza Normları Tarafından Korunması-TCK'nin 146. Maddesi". *Anayasa Yargısı dergisi*, 10, 67.

- Sönmezsoy, R. (Belirtilmemiş). *Türk İşçi Hareketinde Liderler Galerisi*. Belirtilmemiş: Belirtilmemiş.
- Tarihe Tanıklık Edenler*. (2023). Ankara: Türk Metal Sendikası Araştırma ve Eğitim Merkezi Yayınları.
- Tokol, A. (2000). *Avrupa Birliği Ülkelerinde Sendikal Hareket*. Bursa: VİPAŞ.
- Toprak, Z. (1988). “Osmanlı’dan Cumhuriyet Türkiye’sine Sendikal Gelişmeler: İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye Amele Cemiyeti”. *Toplum ve Bilim, Sayı: 40*, 146.
- Toprak, Z. (1993). “Amele-i Osmanî Cemiyeti”. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Cilt: 1* (s. 241). içinde İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları.
- Tüm İktisatçılar Birliği Çalışma Grubu. (1976). *Türkiye İşçi Sınıfı ve Mücadeleleri Tarihi*. Ankara: Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları.